

A RÉGI PESTI ÁLLATKERT

Írta TASNÁDI KUBACSKA ANDRÁS

Néhány évvel a kiegyezés előtt, úgy 1862 táján, több lelkes pesti polgár elhatározta, hogy megteremti a pesti Állatkertet. *Kubinyi Ágoston*, a *Nemzeti Múzeum* igazgatója már a negyvenes években felvetette a vállalkozás eszméjét, azonban a szabadságharc közbejötté megghiúsított minden további tervezetést. Később, a nyugodalmasabb évek beköszöntésével *Xantus János* föllevenítette az állatkert alapításának gondolatát. Barátai, *Szabó József* egyetemi tanár, *Rómer Flóris*, a kiváló történész, *Kállay Béni* pénzügyminiszter, *Zsigmondy Vilmos* mérnök, az első magyarországi artézi-kút megteremtője és *Kubinyi Ágoston* lelkesen támogatták Xantust.

A közvélemény nem bízott a vállalkozás sikerében. «Az egyik kicsinylette az ügyet, a másik nem tartotta még elérkezettnek az időt, a harmadik kétségbevonta, hogy a kert egyáltalán létrejöhesse.» Közöny, előítélet, elfogultság uralkodott mindenfelé.

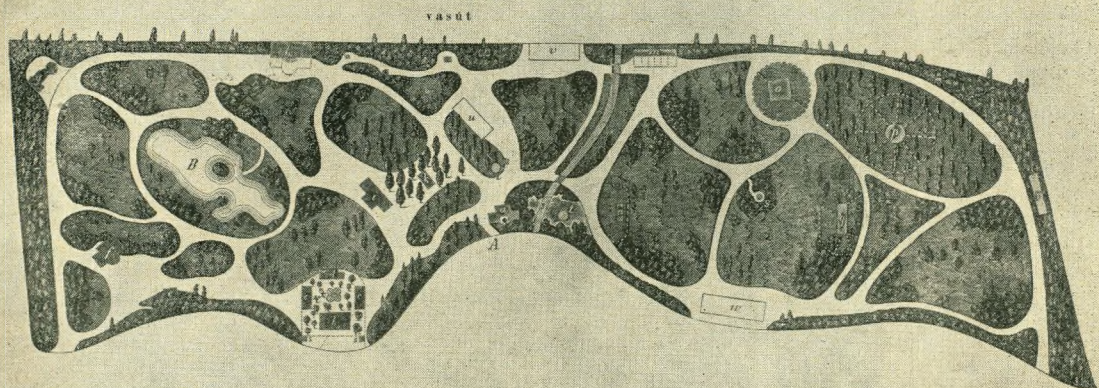
A kezdet nehézségeivel küszködő lelkes kis társaság nem csüggedt. A *Természet-tudományi Társulat* támogatásával 1866-ban megalakították a *Pesti Állatkerti Részvénytársaságot* 80,000 forint alaptőkével. Ez a pénz abban az időben sem volt sok ilyen nagy-

szabású terv végrehajtására. Azonban ahogyan nőtt a szükség, úgy növekedett a nemeslelkű pártfogók száma. Az egyik a tervet készítette el önzetlen fáradozással, a másik a parkírozást vállalta, a harmadik az építkezésekhez szállított nyersanyagot. A főváros 32 holdat adott az Állatkert céljára, 30 évi bérmentességgel. Igaz, hogy a telek messze túl esett az akkori város szélén, de a célnak egyelőre megfelelt, mert elég nagy-nak bizonyult. Bekerítették 1200 öl hosszú kerítéssel és megkezdték a legszükségesebb épületek, röpdék, ketrecek építését.

Amikor 1866-ban az Állatkert megnyílt, számos kisebb épület mellett 11 nagyobb építmény emelkedett az Állatkert területén.

A pesti Állatkert első ismertetése büszkén hirdette, hogy a társulat «ötszáznál több állat birtokában van s az érdekes állatok gyűjteménye naponként szaporodik.» Ebben a munkában fejtette ki a társulat azt is, miért volt szükség az «állatgyűjteményre». Az Állatkert eszméje nem új, — írja. A történet bizonyítja, hogy hasonló — habár a mostaniaktól eltérő rendeltetésű — intézmények már háromezer évvel ezelőtt voltak. Alapításuk első indokául a népesség szaporodása szolgált, ami tudvalevőleg a vadon élő álla-

A PESTI ÁLLATKERT TÉRKÉPE.

- A főbejárat.
- B Tó.
- a. Gépház.
- b. Yendékház.
- c. Veranda.
- d. Zene-emlévény.
- e. Örkház.
- f. Majomház.
- g. Bagolyvár.
- h. Fácánház.
- i. Orymadarak röpdéi.
- k. Medveharlang.

- l. Vidrarakész.
- m. Tynkol.
- n. Pulykaöl.
- o. Fehézház.
- p. Szarvasöl.
- q. Juhaköl.
- r. Gazdasági-épület.
- t. Tuzok öl.
- u. Nagy medvek helyisége.
- v. Nagy ragadozók épülete.
- w. Irszabol lakás.
- x. Szökőkút.

Jegyzés: a fehéren hagyott helyiségek még nincsenek kiegészítve.

tok számának csökkenését vonta maga után. A hatalmasok és a gazdagok a nemesebb vad pusztulását úgy akarták megakadályozni, hogy tilalom alá helyeztek egyes, nagyobb kiterjedésű területeket, ahol megvoltak a vadak tenyésztéséhez szükséges feltételek. Amikor ezeket a helyeket erős kerítéssel bekerítették, létrejöttek az első vadaskertek. A védett területek eleinte kevés állatfajnak nyújtottak menhelyet. Amikor azonban a tulajdonosnak eszébejutott, hogy a vadállományt szaporíthatja, ha idegen területek és országok állatait telepíti kertjébe, megszületett az Állatkert eszméje.

A pesti Állatkert ismertetésének igaza volt. A vadaskertek és állatkertek fejlődésének nagyjából valóban ez volt az útja.

Ven Vangnak, a kínaiak egyik császáranak már 1150 évvel Krisztus születése előtt volt állatkertje. Alapítója «az értelem kertjének» nevezte, mert előkelő alattvalóinak és az udvar bölcseinek kedvenc tartózkodási helye lett. Igazi állatkert volt ez, mert nemcsak emlős állatokat, hanem madarakat, hüllőket és halakat is tartottak benne. Nagy Sándornak is volt állatkertje. A görögök és rómaiak pedig számos exotikus állatot tartottak s a római kéjlakok mellett akárhányszor épültek madárröpdék, illetőleg madárházak.

Az idegen állatok ismeretét Európában főként a kereszteshadjáratok és az új földrészek fölfedezése segítették elő. Így a spanyolok Mexiko fölfedezése idején olyan állatkertet teremtettek, ahol csak a ragadozó madarak 500 tyúkot fogyasztottak el naponként, a vízimadarak etetésével pedig nem kevesebb, mint 300 ember foglalkozott. Cortez Ferdinánd és Herrar Antonio leveleikben és írásukban megemlékeztek Montecummának, Mexiko legendás császáranak pazar állatkertjéről, mely közvetlenül a palota mellett épült. Mindketten elámulnak az ott fogvatartott állatfajok mérhetetlenül nagy számán.

A középkorban különösen a münzbergi (1433) és a friedbergi (1489) kertek voltak híresek, főként szarvastenyészetükről. Bécs mellett, Ebersdorfban 1552-ben volt már állatkert. A schönbrunni állatkertet 1752-ben alapították. A híres párizsi *Jardin des plan-*

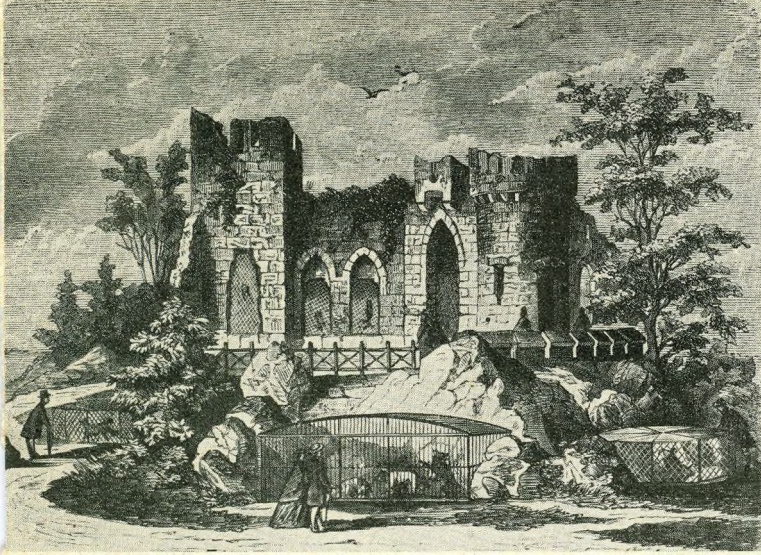

Az állatkerti tó

tesot 1794-ben, a stuttgarti állatkertet 1812-ben, a londonit 1828-ban, az írországit Dublinban 1830-ban, a hollandiait Amsterdamban 1838-ban, a belgiumit Antwerpenben 1843-ban, a svájcit Genfben 1851-ben, az ausztráliaikat Melbourneben 1857-ben, a dániaikat Kopenhágában 1858-ban, az első észak-amerikai állatkertet Philadelphiában 1859-ben és az oroszországi állatkertet Moszkvában 1864-ben állították fel.

Amíg a régebbi századok állatkertjei inkább a mulattatást és fényűzést szolgálták, hiszen legtöbbször a tulajdonos roppant gazdagságát fitogtatta velük, addig «az újabb kor állatkertjei már nem a hatalmasok kizárólagos mulatóhelyei» — mondja a pesti Állatkert ismertetése. «Olyan intézmények, melyek tudományos és nemzetgazdasági célokat tűzve maguk elé, nagyfontosságú tényezőkké válnak. Fejlesztik a természetrajzi ismereteket, segítik a tudományt és rámutatnak arra a kincsre, mit az emberiség számára készen tart a természet. Az Állatkert egyik főfeladata a honosítás ügyének felkarolása. A népvándorlásnak, a görög és a római hadjáratoknak, valamint a keresztesháborúknak legmaradandóbb hódításait azok a növény- és állatfajok, amelyeket magukkal hoztak vagy vittek egyik éghajlat alá a másik alá.»

«Az állatkertek már azáltal is sokat tesznek, hogy a legkülönbözőbb éghajlatok állatait közszemlére állítják, lehetőleg légtéres helyen. Alkalmat nyújtanak az állatok természetének megismerésére s vágyat keltenek

Bagolyvár

a nézőben, sőt magában a szakemberben is a tanulmányozásra, kiknek egy része előtt különben az állatok csak akkor kezdenek beccsel bírni, mikor már kitömve, múzeumi tárgyakká lettek. Az állatkertek észlelni tanítanak s hozzájárulnak, hogy gyérüljön a magát túlélő szobatudósok száma. Az állatkertek legtöbb látogatóját eleinte a pusztán kíváncsiság viszi oda, ami később érdeklődéssé fejlődik és az értelmesebb szemlélőt természetbaráttá változtatja. Ez pedig ropant haszon — fejezi be elmékedését a vezető írója — főleg olyan országban, mint nálunk, ahol mindenki csak a politikára gondol s teljesen elhanyagoltatott az annyira életbevágó természettudomány.»

A régi pesti Állatkert nevezetesebb állata volt a szíriai medve és a barnamedve. Volt vagy 14-féle majma. Páviánok, makákók, macskamajmok és cerkófok. Volt egy mexikói

rikácsoltak itt, versenyt zajongva a papagájokkal.

Az állatok között akadtak ritkaságok is. Volt például óriás teknős és kétféle kenguru, de hiányzott sok olyan állatfaj, amely nélkül ma el sem tudnánk képzelni az Állatkertet. Nem volt oroszlán és tigris. Általában hiányoztak a nagyobb macskafélék. Nem sétált körbe méltóságteljes lépteivel az elefánt, nem nyújtogatta nyakát a zsiráf, nem volt antilóp, gazella, zebra, nem is beszélve az orszarvúró, vízilóról vagy a bölényről. De hiába kerestük volna a fókát vagy a jegesmedvét is.

Ezeknek a drága állatfajoknak a hiányán az anyagi nehézségekkel küzdő Állatkert sehogyan sem tudott segíteni. 1871-ben *Állat- és növényhonosító-társaság* alakult az első Pesti Állatkerti Részvénytársaság és a részvényeket alapító oklevelekre cserélték ki. Egy-egy tagnak évi 5 forint tagsági díjat kellett fizetni. Még így is a kormány és a főváros hathatós támogatására szorult az Állatkert.

A századfordulón a viszonyok annyira rosszabbodtak, hogy belügyminiszter kénytelen volt az Állatkertet fenntartó Állat- és növényhonosító-társaságot feloszlattatni s az Állatkertet 1907 márciusában Budapest székesfőváros váltotta meg.

Új korszak, szebb napok viradtak az Állatkertre, mert a főváros 1909-ben többmillió koronás költséggel újraépíttette és fenntartási költségeire mindjárt az első évben 220,000 koronát szavazott meg.

A majmok háza